

کارکردها و شاخصه های شخصیت حضرت زهرا(سلام الله علیها) و الگوی

سوم زن مسلمان

عاطفه بحرانی^۱

چکیده

دین مبین اسلام دین جهانی شمولی است و برای تمام ارکان و جزئیات زندگی انسان برنامه دارد. یکی از این برنامه های اسلام ارائه راهکار و الگو برای زندگی افراد است. در این میان حتی حضرات معصومین برای خود الگویی تعیین کردند. امام زمان(عجل الله تعالی فرجه الشریف) که قطب عالم امکان و بالاترین شخص در عصر حاضر است در کلامی حضرت فاطمه زهرا(سلام الله علیها) را به عنوان الگو برای خود معرفی کرده است. پس سزاوار است از تک تک افراد مسلمان به ویژه زنان مسلمان در این دنیای پرتلاطم و پر از الگوهایی که سردمداران استعمار برای سوءاستفاده از زنان معرفی می کنند و به وسیله رسانه و ابزارها و لوازم های زندگی مدرن آن را ترویج می کنند؛ این بانوی کریمه را برای خود الگو قرار دهند. در پژوهش حاضر به روش توصیفی-تحلیلی با مراجعه به منابع کتابخانه ای و با هدف ارائه و تبیین کارکردها و شاخصه های شخصیت حضرت زهرا(سلام الله علیها) و الگوی سوم زن مسلمان انجام گرفته شد، به بررسی برخی از این شاخصه ها برای به کارگیری در الگو گیری مناسب زنان مسلمان پرداختیم.

کلیدواژه: الگوی سوم، حضرت زهرا، شاخصه، شخصیت، کارکرد، مسلمان.

^۱. سطح دو، حوزه علمیه کوثر خرمشهر، bahraniategeh@gmail.com

مقدمه

زنان همیشه اساسی و کلیدی در حیات جامعه ی بشری ایفا کرده است این نقش از آنها جهت پررنگتر است که زنان به واسطه نقشهای دختري، مادري و همسري که دارند ميتوانند نقش هدايتگري در کوچکترين کانون اجتماع يعنی خانواده داشته باشند و محل صدور تربيت و پرورش افرادي شوند که آينده ساز هستند از اين رو اگر اين مادر، همسر و يا دختر امروز اگر صالح باشد سعادت را به نسلهاي بعدی هديه ميدهد و اگر خدایي نکرده ناصالح باشد کجی خانواده خواهد شد که جبران آن بسيار سخت است.

این اهمیت و آينده سازی و به تعبيري جامعه سازی زنان از چشم سردمداران استعمار و سران قدرت دور نمانده است و سرمايه گذاری خود را برای تغيير و پرورش نسلي ميسازند که اهداف تفکرات و خواسته های آنها را داشته باشند بدون اینکه خود افراد بدانند همانند بياید نظامهای ارتش آنها باشند و اينگونه بدون اینکه هزينه های سنگيني برای جنگ برای فتح مملکتها بپردازند ذهنهای افراد را مدیریت میکنند.

یکی از روشهای این مبارزه الگودهی برای زنان از زمانی که زندگی خود را نامطلوب میدانند و یا در ابتدای راه زندگی به دنبال شیوه زیبا دلکش برای زندگی هستند با بررسی الگوهای موجود در دنیا ميتوانیم این الگوها را به دو الگوی شرقی و غربی تقسیم کنیم.

در این میان سبک زندگی متعالی اسلامی زنان را به سوی الگویی مترقی و حافظ سلامت روح و روان و امنیت زندگی فردی و اجتماعی آنها با استفاده از مبانی اسلامی دعوت میکند که آن را تحت عنوان الگوی سوم زن مسلمان پیش چشم جهانیان میگشاید و نمونه هایی از زنان موفق مسلمان در این زمینه همچون حضرت فاطمه زهرا(سلام الله عليها) دارد در این مقاله به بررسی اینکه شاخصهای زندگی حضرت زهرا چه بود و چگونه ميتوان در زندگی آنها را بهکارگیریم ميپردازیم.

۱- الگوی سوم زن مسلمان و حضرت زهرا(سلام الله عليها)

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران یکی از مسائلی که به شکل جدی مورد بحث و توجه افکار عمومی ایران و جهان قرار گرفت موضوع (زن) بود. انقلاب اسلامی در فضایی به پیروزی رسید که مکاتب و ایدئولوژیهای سکولار مدرن هر یک به فراخور مبانی جهت گیریهای خود نگاهی خاص به معقوله زن را ترویج و فرهنگ عمومی جوامع مختلف تحت تأثیر این نگاه ها ساخته میشود. اما انقلاب

اسلامی حرف و نگاهی نو و تحول آفرین را در این موضوع پیش روی بشریت گذاشت. این نگاه جدید در قالب کنشگری و فعالیت (زن مسلمان ایرانی) عینیّت یافت و به تعبیر حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) در الگوی سوم زن را تحقق بخشید الگویی که (نه شرقی است و نه غربی).

زن در تعریف غالباً شرقی همچون عنصری در حاشیه و بی نقش در تاریخسازی؛ و در تعریف غالباً غربی، موجودی که جنسیت او میچربد و ابزاری جنسی برای مردان و در خدما سرمایه‌داری جدید است، معرفی می‌شد. شیر زنان انقلاب اسلامی و دفاع مقدس نشان دادند که الگوی سوم (نه شرقی، نه غربی) است. زن مسلمان ایرانی تاریخ جدیدی را پیش روی زنان جهان کشور و ثابت کرد که میتوان زن بود، عفیف بود، محجبه بود و در عین حال در متن مرکز بود میتوان سنگر خانواده را پاکیزه نگاه داشت و در عرصه سیاسی و اجتماعی نیز نگرسازیهایی جدید کرد و فتوحات بزرگ به ارمغان آورد.

نگاه انقلاب اسلامی به زن برگرفته از مبانی اسلامی است. در نگاه اسلامی هم زن و هم مرد فارغ از جنسیتشان میتوانند در مسیر رشد و کمال حرکت کنند. نگاه اسلام به جنسیت یک نگاه درجه دو است؛ نگاه اول و درجه یک حیثیت انسانی است؛ که در آن جنسیت اصلاً نقشی ندارد. در زمینه مسائل اصلی انسان که مربوط به انسان است زن و مرد هیچ فرقی ندارند و ما در مسیر تقرب الی الله یک زنی مانند حضرت زهرا (سلام الله علیها) را میبینیم که مرتبه ایشان فوق تصور است.

زن مسلمان الگویی مانند حضرت زهرا (سلام الله علیها) را دارد که میتواند به عنوان الگوی عملی سرمشق زنان و دختران باشد از امام باقر (علیه السلام) نقل شده است که زنی راه سعادت را طلب کرد. حضرت به ایشان فرمود اگر طالب فضیلتی، راه زهرا (سلام الله علیها) را پیشگیر کلام معصوم این امر است ما میتوانیم از نکات رفتارها و سکنت حضرت زهرا (سلام الله علیها) برای سعادت دنیا و آخرت بهره گیریم.

۲- زهد و وارستگی حضرت زهرا (سلام الله علیها)

حضرت امام زین العابدین (علیه السلام) در حدیثی میفرماید: «أَلَا وَ إِنَّ الزُّهْدَ فِي آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ لَكَيْلًا تَأْسُوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ.»^۱ بر آنچه از دست شما رفت تأسف نخوریم و بر آنچه به شما عطا کرده است شادمان و دلخوش نشوید بنابراین حدیث مذکور زهد چیزی نیست جز اینکه

^۱ حدید/ ۲۳- البرهان فی تغییر القرآن: بحرانی هاشم بن سلیمان

تأسف برگزیده و خوشحالی بر آینده رخ نهد و نیست، این همان تغییر آیه در «لا خوف علیهم ولا هم یحزنون» است که برگزیده خود هیچ تعصب و ترسی نداشته و ندارند و نسبت به آینده هیچ حزن و اندوهی حال آنها را دگرگون نمیسازد؛ چراکه خوف و حزن به تعلقات فرد وابسته‌اند و به اولیای الهی بر اثر استغراق در جمال و جلال الهی، دلبستگی به دنیا و امور آنها ندارند و همه چیز را ملک و ملک خدا و حوادث را به دست رب الارباب میدانند و از واگذاری مال خدا به خدا هیچ خوفی ندارند؛^۱ چنانکه آیات و روایات این معنی را تأکید میکند «الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون».^۲

مصدق بارز زهد حضرت زهرا (سلام الله علیها) ازدواج آن حضرت است، دختری که ام ابیها است، دختری که عصمت او مسلم است،^۳ دختری که سیده نساء العالمین است، دختری که حجة الله علی الحج است و همچنین دختری که نه سال بیشتر نداشت و بهترین شب عمر خود که شب عروسی و ازدواج وی است با چند تیکه‌ی ناقابل جهیزیه به خانه همسر خود رهسپار می شود شاهد آن دعای حضرت ختمی مرتبت است که فرمودند: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لِقَوْمٍ جُلُّ أُنْبِيَائِهِمُ الْخَزَفُ» (بار خدایا، زندگی را بر گروهی که بیشتر ظروف آنها را سفال تشکیل میدهد مبارک گردان).^۴ زهرایی که ولی خداست معلوم است که هیچ پشیمانی از گذشته خود ندارد و گذشت از اینکه پشیمانی در وجود او احساس نمیشد، همیشه مترنم به «و ما عند الله خبر و ابقی»^۵ درحالیکه آسیاب به دست بود؛ حمد و ثنای الهی آغاز هر گفتار او بود. «الحمد لله علی نعمائه، و الشکر لله علی آلائه».^۶

زهدی که مسلمان محمدی، صاحب سر اهل بیت (علیهم السلام) را به زانو درآورده و چشمه های اشک او را بر گونه هایش سرازیر می کند زمانی که حضرت را درحالیکه دید که پیراهنی از برگ

^۱ جوادی آملی عبدالله، تفسیر تنسیم جلد ۳۷ ص ۱۰۶

^۲ سوره یونس - آیه ۶۲

^۳ آیه تطهیر - سوره احزاب آیهی ۳۳

^۴ مجلسی محمدباقر - بحار الانوار

^۵ سوره قصص - آیه ۶۰

^۶ القرشی، باقر شریف - مآسی بضعه الرسول ص ۴۲

درخت خرما برتن دارد و آنجا فرمود: «واحزنانه إن بنات قیصر وکسری لفی السندس والحریر وابنة محمد صلی الله علیه وآله علیها شملة صوف خلقة»^۱

باری کسی که همکفو علی(علیه السلام) است باید دنیا را طلاقه کرده باشد «یا دنیا یا دنیا... قد اطلقتک ثلاثاً ثلاثاً الارجعة فیها»^۲.

پر واضح است که کسی باید الگو باشد که به کمال و تمام ویژگیهای برتر را داشته باشد تا بتواند راهنمایی راستین برای عموم باشد و چه کسی والاتر از حضرت زهرا(سلام الله علیها) حجة الهی است بر سایر حجج(علیهم السلام) و کسی میتواند به مقصد نهایی و الهی برسد و گام درعرصیهی «راضیه مرضیه» نهد و به هدف خلقت دست یازد، که دست به دامن ذوات قدسی برد و به حبل متین آنها چنگ بزند چراکه «مَنْ أَتَاكُمْ تَأْكُمُ نَجَى، وَ مَنْ لَمَلَمَ يَأْتِكُمْ هَلَكٌ» و «مَنْ أَرَادَ اللَّهُ بَدَأَ بِكُمْ وَ مَنْ وَحَدَهُ قَبِلَ عَنْكُمْ»^۳.

تأسی به اهل بیت(علیهم السلام) نه به افراط است و نه به تفريط و الا به سر منزل مقصود نخواهد انجامید.

«الْمُتَقَدِّمُ لَهُمْ مَارِقٌ وَالْمُتَأَخِّرُ عَنْهُمْ زَاهِقٌ وَاللَّازِمُ لَهُمْ لَاحِقٌ»^۴.

۳- نیکی به مستمندان

یکی از اشاره های بسیار دقیق و عمیق حدیث ثقلین، پیوند ناگسستنی بین قرآن و عترت(علیهم السلام) است به طوریکه اگر کتاب الهی را به صورت یک انسان مصور کرد، عترت میشود و چنانچه عترت را به صورت کتابی مدون شود بلاشک قرآن کریم خواهد شد.

^۱القرشی باقر شریف- مآسی بضعه الرسول

^۲نهجالبلاغه- حکمت ۷۷

^۳قمی عباس، مفاتیح الجنان، جامعه کبیره، نرمافزار نور الجنان

^۴قمی عباس، مفاتیح الجنان، صلوات شعبانیه، نرمافزار نورالجنان

السلام) میفرمایند: «جهاد زن خوب شوهر داری کردن است.»^۱ زن برای اینکه بتواند در این جهاد پیروزمند باشد باید تمام سعی و تلاش خود را بکار گیرد تا خانه را محل آرامش وی قرار دهد.

شوهرداری حضرت زهرا(سلام الله علیها) بهترین الگو برای زنان مسلمان است. رفتار حضرت زهرا(سلام الله علیها) با شوهر در عالیتین مرحله صفا و مهربانی بود، نه تنها هرگز خاطر همسر را نرنجاند بلکه باوری مهربان برای او بود.

حضرت علی(علیه السلام) میفرمایند: «سوگند به خدا، من زهرا(سلام الله علیها) را تا آن زمان که خداوند او را به سوی خود برد، خشمگین نساختم و در هیچ کاری موجب ناخشنودی او نشدم. او نیز هیچگاه مرا خشمگین نکرد و عملی از او سر نزد تا باعث ناخشنودی من شود.»^۲

و همچنین نقل است که امام علی(علیه السلام) فرمودند: «هرگاه به چهره او (حضرت زهرا(سلام الله علیها)) نگاه میکردم هرگونه غم و اندوه از من برطرف میشد.»

پس از ماجرای تلخ سقیفه، سران سقیفه برای جلب افکار عمومی مردم به فکر چاره افتادند تا به گونه‌ای از حضرت زهرا(سلام الله علیها) دلجویی نمایند که اجازه ملاقات میخواستند، اما فاطمه زهرا(سلام الله علیها) هرگونه پیشنهادی را رد مینمود و موضع اعتراض و سکوت و بیزاری را ادامه میداد. روزی امام علی(علیه السلام) وارد منزل شد و فرمود: «فاطمه جان خلیفه و عمر پشت درب منزل، منتظر اجازه ورود می باشند؛ تا نظر شما چه باشد.» حضرت زهرا(سلام الله علیها) فرمودند: «علی جان خانه، خانه توست و من همسر تو میباشم هر آنچه میخواهی انجام بده.»^۳

همسرداری حضرت فاطمه(سلام الله علیها) نیز بهترین الگو برای زنان مسلمانان است. شیوه رفتار با همسر برای زن آنقدر مهم است که آن را برابر جهاد دانستند. فاطمه(سلام الله علیها) با آن همه فضیلت، همسری نیکو و مطیع برای امیرالمؤمنین علی(علیه السلام) بود.

حضرت فاطمه(سلام الله علیها) هیچگاه، حتی اموری را که احتمال میداد علی(علیه السلام) قادر به تدارک آنها نباشد از او طلب نمینمود.

^۱ صدوق، الحضال، ج ۲، ص ۶۱۰

^۲ اربلی بهاء الدین، کشف الغمه، ج ۱، ص ۳۶۳

^۳ دشتی، محمد، فرهنگ سخنان حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها، ص ۱۳

از ویژگیهای مهم حضرت فاطمه (سلام الله علیها) این بود که آن بزرگوار بهترین یار و یاور شوهرش امام علی (علیه السلام) در اجرای فرامین الهی بود. پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) از علی (علیه السلام) سؤال کرد: «همسرت را چگونه یافتی؟» و علی پاسخ داد: «نعم العون علی طاعة الله» (بهترین یار و یاور برای اطاعت و بندگی خداوند).^۱

آن بانوی بزرگوار، نام همسر خود را با احترام یاد میکرد. گاهی وی را با کنیه «ابا الحسن» میخواند و گاهی با یاد قرابت نسبی «یا ابن عم» وی را ندا میداد در حدیث شریف کساء آمده است که حضرت فاطمه (سلام الله علیها) میفرماید: «ابوالحسن علی بن ابی طالب» وارد شد و فرمود: «سلام بر تو ای دختر رسول خدا» گفتیم: «و بر تو باد سلام ای ابا الحسن و ای امیرالمؤمنین» اینگونه نقل نام و خطاب احترام آمیز یکی از نکات اصلی رابطه زوجین نسبت به یکدیگر است.

۱۳- شاخصه های حضرت زهرا در جایگاه مادری

۱۳-۱- تربیت و رفتار با فرزندان

سیره رفتار فاطمه (سلام الله علیها) با فرزندان خود نیز سرمشق مناسب برای تربیت صحیح فرزندان است.

ایشان به فرزندان احترام می گذاشتند و آنها را با احترام خطاب میکردند و همیشه سعی در آموزش و تربیت دینی و اخلاقی آنها داشتند.

در حدیث شریف کساء حضرت فاطمه (سلام الله علیها) در پاسخ سلام فرزند خود امام حسن (علیه السلام) میفرماید: «سلام بر تو ای نور دیده ام و میوهی دلم؛ و در پاسخ سلام امام حسین (علیه السلام) میفرماید: «سلام بر تو ای فرزند من و ای نور دیده ام و میوهی دلم».

حضرت زهرا (سلام الله علیها) فرزندان خود را همیشه برای یادگیری و تعلیم و تزکیه آماده میکردند؛ به عنوان مثال به فرزندش حسن (علیه السلام) میفرمود: «به مسجد برو، آنچه از پیامبر شنیدی فراگیر و نزد من بیا و برای من بازگو کن.»^۲

^۱ شهدی قمی، میرزا محمد، تفسیر کنزالدقائق و بحرالغرائب، ج ۹، ص ۴۸۵

^۲ محمدی اشتهااردی، محمد، نگاهی بر زندگی حضرت فاطمه (س)، ص ۶۴

و در عین حال شادی و خوشحالی را در بیت خود ... میدادند و این تا حدی بود که از بازی با کودکان که نقش به سزایی در تربیت آنها دارد اجتناب نمی نمودند. نقل شده است که فاطمه (سلام الله علیها) فرزندش حسن (علیه السلام) را روی دست میگرفت و بالا می انداخت و حرکت میداد و میفرمود «اشبه أباک یا حسن، واخلع عن الحق الرّسن، واعبد الهأّ ذامنن، ولاتوال ذا الاحسن»

(ای حسن نظیر پدرت باش و رسیمان ظلم از حق دور کن، و خداوندی را که صاحب نعمتهاست را پرستش کن و با افراد تیره دل دوست مباش).

ایشان همیشه رسیدگی به فرزندان را در اولویت قرار میدادند، سلمان میگوید: «روزی فاطمه زهرا (سلام الله علیها) را دیدم که مشغول آسیاب بود. و در این هنگام فرزندش حسین گریه میکرد. عرض کردم: برای کمک به شما آسیاب کنم یا بچه را آرام نمایم؟ ایشان فرمودند: من به آرام کردن فرزند اولی هستم، شما آسیاب را بچرخانید.

همچنین از نکات بارز حضرت زهرا (سلام الله علیها) در تربیت فرزندان سبک عملی تشویق به عبادت برای آنها بود. مسلماً وقتی والدین الگوی عملی کودکان برای عبادت پروردگار باشند، در آینده و بزرگسالی آنها نیز به تأسی از والدین این راه را پیش خواهند برد.

آن حضرت در شبهای قدر کودکان خود را به بیداری فرامی خواند. حضرت در روز بچه ها را می خواباند تا استراحت کنند و غذای کمتری به آنان میداد تا بدین گونه زمینه موقعیت بهتری برای شب زنده داری داشته باشند. ایشان نمی گذاشتند احدی از اهل خانه خوابش ببرد و میفرمودند: «محروم است کسی که از برکات شب قدر محروم بماند.»

از نکات دیگر تربیتی ایشان عدالت در توجه به کودکان بود. آمده است روزی امام حسن (علیه السلام) نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) اظهار تشنگی کرد. رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) برخاست، ظرفی برداشت و از گوسفندی که داخل منزل بود مقداری شیر دوشید و به امام حسن (علیه السلام) دادند حضرت فاطمه الزهرا (سلام الله علیها) به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: «گویا حسن برای شما عزیزتر از حسین است؟» پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: «نه؛ هر دو برایم عزیز و محبوب اند ولی چون اول حسن تقاضای آب کرد او را مقدم داشتم».

نتیجه گیری

در این تحقیق که با عنوان کارکردها و شاخصه های شخصیت حضرت زهرا(سلام الله علیها) و الگوی سوم زن مسلمان انجام گرفت به بررسی برخی از شاخصه های شخصیت عظیم حضرت زهرا(سلام الله علیها) پرداختیم و نیمی از این بحر بهره گرفته ایم برای به کارگیری آن برای الگو گیری زنان مسلمان اهمیت تحقیق زمانی روشن می شود که زنان و دختران مسلمان سرزمینمان با فریب رسانه ها و تبلیغ های آن از اصالت و فرهنگ غنی ایرانی اسلامی خود فاصله گرفته اند و روز به روز این هجمه های خصمانه علیه زنان و دختران ما بیشتر می شود و زنان ما نیاز خود را به الگویی غیر از این الگوهای موجود حس میکنند. اما چون شیوه زندگی متفاوتی در دسترس خود نیابند خود را در ورطه همرنگ جماعت شدن میندازند. از این رو اهمیت الگوسازی و معرفی الگو برای زنان مسلمان مشخص میشود. با بررسی ویژگیهای حضرت زهرا(سلام الله علیها) و تطبیق و بهره گیری آن در زندگی می توانیم خود را به این الگوی آسمانی نزدیک کنیم. شاخصه هایی چون زهد و وارستگی حضرت، عبادت حضرت زهرا(سلام الله علیها) و تقوای ایشان، نیکی به فقرا، عفت حجاب حضرت زهرا(سلام الله علیها) حضور در زمینه فعالیتهای آموزشی و افزایش معرفت، مبارزات حضرت زهرا(سلام الله علیها)، شاخصه های حضرت زهرا(سلام الله علیها) در جایگاه دختری همسری و مادری.

فهرست منابع

* قرآن

* نهج البلاغه

۱. جوادی آملی، عبدالله، تفسیر تسنیم، قم: انتشارات اسراء، چاپ دوم، ۱۳۹۳.
۲. شریعت موسوی اصفهانی، سید مصطفی، درس حجاب از قرآن و حضرت زهرا(سلام الله علیها)، دالّثمیر، ۱۳۸۴.
۳. ابن بابویه، محمد بن علی، الخصال، سایت احادیث شیعه
۴. بحرانی، هاشم بن سلیمان، البرهان فی تفسیر القرآن، نرم افزار قرآن نور
۵. قمی، عباس، مفاتیح الجنان، نرم افزار نور الجنان
۶. قرشی، باقر شریف، ماسی بضعه الرسول، نجف اشرف: مکتبه امام الحسن العامه، چاپ اول، ۲۰۱۴.
۷. حسینی، فاطمه سادات، تقدسی لاریجانی فاطمه زهرا، ریحانی اردبیلی عظیمه، ویژگی ها و مصادیق سبک زندگی زنان برجسته در قرآن و فرهنگ اسلامی، نرم افزار نور مگر.
۸. fa.wikifeqh.ir
۹. maaref.makarem.ir
۱۰. hawzeh.net
۱۱. hadithlib.com
۱۲. life.irna.ir
۱۳. mawezeh.ir
۱۴. farsi.khamenei.ir